

Sebastian Kiesiewicz*

TRANSFORMACJA DETALU MODERNISTYCZNEGO PIERWSZY „DRAPACZ CHMUR” W KATOWICACH

TRANSFORMATION OF DETAIL MODERNIST FIRST “SKYSCRAPERS” IN KATOWICE

Na podstawie modernistycznego „drapacza chmur” autorstwa E. Chmielewskiego w Katowicach zaprezentowano znaczenie detalu w architekturze. W momencie powstania tego obiektu nie została zrealizowana większość detali zaprojektowanych przez jego autora. Kolejne lata przyczyniły się do utraty dalszych detali. W wykonanym w roku 2011 projekcie priorytetowe stało się odtworzenie modernistycznych detali, które identyfikowałyby obiekt z epoki w jakiej powstał.

Słowa kluczowe: architektura, detal, modernizm

On the basis of modern “skyscraper” by E. Chmielewski, Katowice presents important piece of architecture.. At the time of this object has not been implemented most of the details designed by its author.. The subsequent years have contributed to the loss of further details.. The made in 2011 it became a priority project of modernist reconstruction of details that would identify the object of the era in which they arose.

Keywords: architecture, detail, modernism

Można stwierdzić, iż bez detalu całość danego tworu architektonicznego traci tożsamość i brakuje mu dopełnienia. W sztuce często zauważa się zasadę „od ogółu do szczegółu”. Również i percepcja człowieka działa na tej właśnie zasadzie, w pierwszej kolejności postrzegamy całość bryły, a następnie coraz większą złożoność zagadnień przestrzennych, aby na samym końcu dostrzec detal. Można sobie zadać pytanie: czy właśnie brak tego detalu

nie spowoduje dysonansu w postaci nierozpoznawalności architektury.

Przykładem takiego postrzegania architektury z jej detalem może być dom profesorów Technicznych Zakładów Naukowych w Katowicach przy ulicy Wojewódzkiej 23. Przeszedł przedziwną drogę od fazy projektowej do fazy przeprojektowania, aby uzyskać w ostateczności wymiar pierwotnie projektowany przez E. Chmielewskiego. Chronologicznie

* Kiesiewicz Sebastian, mgr inż. arch., Arcocom sp.j. w Dąbrowie Górniczej.

Projekt modernizacji budynku mieszkalno-usługowego przy ulicy Wojewódzkiej 23 w Katowicach / modernization project of the first skyscraper_in Katowice, the street the provincial 23. Autor: Sebastian Kiesiewicz

omawiając losy tego obiektu należy cofnąć się do lat międzywojennych. Obiekt przy ulicy Wojewódzkiej 23, tzw. pierwszy drapacz chmur w Katowicach został zaprojektowany w latach 1929–1932 przez Eustachego Chmielewskiego. Budynek wykonano w konstrukcji stalowej szkieletowej z wypełnieniem cegłą dziurawką, co było pierwszym tego typu rozwiązaniem w Polsce. Budynek miał zapewnić mieszkania dla profesorów Śląskich Zakładów Technicznych i funkcję tę pełnił aż do wybuchu II wojny światowej. Trzeba podkreślić, że projekt nie został wykonany zgodnie z projektem jego autora. Niektóre elementy budynku zostały zmienione. Zmiany dotyczyły klatki schodowej, parteru kawiarni, elewacji północnej i elewacji zachodniej. Część detali w ogóle nie została wykonanych. Nie zrealizowano założeń projektowych Eustachego Chmielewskiego polegających na wyróżnieniu kolorystycznym i fakturowym niektórych elementów elewacji. Były to balkony, oraz pasy poziome pod oknami mieszkań. Obecnie elewacja jest jednokolorystyczna, otynkowana, ocieplona. Poza tym nie zrealizowano następujących detali: maszt flagowy (chorągiewca), neon świetlny (*Cafe Jardin*) nad ostatnią kondygnacją, ostatnia kondygnacja miała być kondygnacją użytkową, na co wskazywały liczne okna na tym poziomie, a obecnie nie ma tam ani jednego okna i żadnej funkcji. Poza tym nie wykonano reklamy świetlnej pionowej „Kawiarnia-Mleczarnia”, brak jest również zadaszenia na poziomie parteru strefy kawiarnianej. Tektonika fasady została zmieniona na poziomie parteru, przez zabudowanie całego podcienia i uzyskanie większego metrażu lokali – na poziomie parteru zniknęły duże witryny kawiarniane, a pojawiły się małe okna z absurdalnymi podziałami – zniknęły również wejściowe drzwi obrotowe od strony ulicy Wojewódzkiej, jak i od strony lewej elewacji północnej w poziomie parteru zniknęły drzwi przejściowe na podwórko za kamienicą.

Wymienione elementy stanowiły detal architektoniczny który był nierozłącznym motywem całości projektowanego dzieła. Brak tych detali spowodował zubożenie tej architektury w stosunku do pierwotnego autorskiego projektu.

Poza tym do dzisiejszego dnia obiekt uległ licznym przebudowom wewnątrz, spowodowanymi zmianą przeznaczenia w parterze oraz powiększeniem powierzchni w części mieszkalnej. Wszystkie te zmiany, które następowały aż po dzień dzisiejszy nie wpłynęły korzystnie na jego charakter i wizerunek. W 2011 roku na Wydziale Architektury Politechniki Śląskiej w Gliwicach w Katedrze Historii i Teorii Architektury został wykonany dyplom [1] dotyczący modernizacji tego właśnie obiektu. W projekcie analizowane były również zagadnienia związane z brakiem oryginalnych detali projektowanych przez autora budynku. Obecnie obiekt pełni funkcje mieszkalną – wielorodzinną. Jest to 10-kondygnacyjny budynek z nieużytkowym poddaszem, całkowicie podpiwniczony usytuowany w zabudowie zwartej. Łącznie znajduje się tu 27 lokali mieszkalnych i 3 lokale użytkowe. Dostęp do budynku zapewnia wejście od strony ulicy oraz od podwórza. Na parterze znajdują się 3 lokale użytkowe oraz 1 lokal mieszkalny, na 1, 2, 4, 5, 7 piętrze znajdują się po 3 lokale mieszkalne, na 3 i 6 jest po 5 lokali mieszkalnych. Wszystkie lokale mają zapewniony dostęp z części wspólnej budynku. Komunikację pionową zapewniają schody trójzabiegowe oraz winda osobowa. W poziomie kondygnacji piwnic znajdują się pomieszczenia przynależne do lokali mieszkalnych oraz pomieszczenia części wspólnej [2]. Według projektu Eustachego Chmielewskiego na parterze miała znajdować się kawiarnia wraz z zapleczem. Do kawiarni miało prowadzić wejście od strony ul. Wojewódzkiej przez drzwi obrotowe. Schody w klatce schodowej w strefie mieszkalnej miały być jednozabiegowe. Na dzień dzisiejszy nic z wyżej wymienionego projektu nie zostało zrealizowane. W strefie kawiarnianej, którą

projektował Eustachy Chmielewski, dzisiaj znajdują się pomieszczenia sklepowe oraz pomieszczenia fundacji. Wprowadzono nowe absurdalne podziały, które podzieliły projektowaną strefę kawiarnianą na liczne choć niewielkie pomieszczenia. Podział sali kawiarnianej zapewne wynika ze względów użytkowych, ale wydaje się, że pod względem kompozycji wnętrza rozwiązanie to nie koresponduje z całością obiektu. Schody z projektowanych jednozabiegowych zostały zamienione na schody trójbiegowe z dwoma spocznikami oraz zostały one znacznie poszerzone, co całkowicie zmieniło charakter komunikacji wewnątrz budynku.

W strefie poddasza zmianie uległa szerokość klatki schodowej, z projektowanej węższej – schody jednozabiegowe, na szerszą – schody trójzabiegowe. Zmianie uległa również część mieszkalna, która została rozbudowana o dodatkowe pomieszczenie – spiżarniane. Poddasze podzielono w taki sposób, że z jednego mieszkania zrobiono dwa, wprowadzając ściankę działową w strefie balkonowej od północnej strony budynku. Nie zrealizowano również dachów jednospadowych. W tej chwili budynek posiada dachy dwuspadowe.

Odnosnie do elewacji północnej: trzeba zauważyć, że nie zrealizowano założeń projektowych Eustacheo Chmielewskiego polegających na wyróżnieniu kolorystycznym i fakturowym niektórych jej elementów balkony, pasy poziome pod oknami mieszkań.

Dzisiaj elewacja jest ta jednokolorystyczna – otynkowana, ocieplona.

W elewacji wschodniej: zmiany dotknęły zewnętrznych poziomych galerii komunikacyjnych. Zmiany te wyniknęły ze zmiany wewnętrznej klatki schodowej z węższej – jednozabiegowej na szerszą – trójzabiegową. Taki zabieg wymusił na konstruktorze uczynienie z płaskich galerii galerie „wyspowe” w części wyjściowej. Nie został również zrealizowany system dachów płaskich – dzisiaj są to dachy dwuspadowe.

Co do elewacji południowej: to zmianie uległo poddasze, które z użytkowego stało się nieużytkowe. W poziomie parteru nie zrealizowano wyjść na wewnętrzny dziedziniec kamienicy. W ich miejscu pojawiły się duże okna.

Reasumując można stwierdzić, że większość zaprojektowanych modernistycznych detali nie została wykonana zgodnie z zamierzeniem autora. Wymogi techniczne związane z termomodernizacją obiektu w 2011 r. dodatkowo wpłynęły na utratę pozostałych detali. Generalnym założeniem wykonanego w 2011 r. projektu częściowej modernizacji obiektu było odtworzenie większości jego detali. Chociaż bryła budynku w ogólnym kształcie jest zachowana i jako taka wyraźnie reprezentuje epokę, to właśnie to przywrócenie pierwotnych detali spowoduje, że obiekt w pełni uzyska formę zgodną z zamierzeniem jego architekta Eustacheo Chmielewskiego.

PRZYPISY

[1] Projekt wykonany pod promotorstwem dr inż. arch. Ryszarda Nakoniecznego w roku akademickim 2011, autorem dyplomu jest Sebastian Kiesiewicz.

[2] Na podstawie Inwentaryzacji Architektoniczno-Budowlanej wykonanej przez Firmę Projektową M.W.Niemiec

z Cieszyna z października 2007 roku oraz Inwentaryzacji Parteru wykonanej przez Firmę Architektura Budownictwo Perspektywa Patrycja Tyrała w Katowicach z 2008 roku, udostępnionej przez Zarządcę Budynku w Katowicach przy Plac Wolności róg ul. Gliwickiej.